

Xurshida KOMILOVA,

“Oila va xotin-qizlar” ilmiy-tadqiqot institut doktoranti, Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dotsent

E-mail: ilm.hurshida@gmail.com

Tel.: +99890 9855844

O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dotsent S.Zohidova taqrizi asosida

THE ROLE OF WOMEN AND GIRLS ENGAGED IN SCIENCE IN ACHIEVING THE GOALS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Annotation

The article describes women's education, research competencies, research skills, as well as the influence of the social environment on women's scientific research. Analytical data on the systematic support of talented, active women in conducting research in the field of science are provided. General information on the fields of science of women who have done scientific research and experimental-constructive developments is covered. Information on the number of women awarded with the badge of Honorable Woman, education and benefits of our women in universities is provided.

Key words: Community, talent, research, education, competence, skill, field, analysis, science, master, creativity, information.

РОЛЬ ЖЕНЩИН И ДЕВУШЕК, ЗАНИМАЮЩИХСЯ НАУКОЙ, В ДОСТИЖЕНИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация

В статье описываются образование женщин, исследовательские компетенции, исследовательские навыки, а также влияние социальной среды на женские научные исследования. Приведены аналитические данные о систематической поддержке талантливых, активных женщин в проведении исследований в области науки. Приводятся общие сведения об областях науки женщин, выполнявших научные исследования и экспериментально-конструктивные разработки. Приведены сведения о количестве женщин, награжденных знаком «Почетная женщина», образовании и льготах наших женщин в вузах.

Ключевые слова: Сообщество, талант, исследование, образование, компетентность, навык, область, анализ, наука, мастер, творчество, информация.

BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARIGA ERISHISHDA ILM-FAN BILAN SHUG‘ULLANUVCHI XOTIN - QIZLARING ROLI

Annotatsiya

Maqolada xotin-qizlarning ta’limi, tadqiqotchilik kompetensiyalari, tadqiqotchilik ko’nikmalari shuningdek, xotin-qizlarning ilm-fan yo’nalishida tadqiqotlar olib borishida ijtimoiy muhitning ta’siri yoritilgan. Iqtidorli, faol xotin-qizlarni ilm-fan yo’nalishida tadqiqotlar olib borishini tizimli qo’llab-quvvatlashga oid tahliliy ma’lumotlar keltirilgan. Ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalarini bajargan xotin-qizlar fan sohalari bo‘yicha umumiy ma’lumot yoritilgan. “Mo’tabar ayol” ko’krak nishoni bilan taqdirlangan ayollar soni, xotin-qizlarimiz oliygohlarda ta’lim olishi va imtiyozlar haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Jamiyat, iqtidor, tadqiqot, ta’lim, kompetensiya, ko’nikma, soha, tahlil, ilm-fan, magistr, ijodkorlik, ma’lumot.

Kirish. So‘ngi yillarda Prezidentimiz tomonidan xotin-qizlar masalalariga, ularning turmush-maishiy, ijtimoiy sharoitlarini yaxshilash, iqtidori va imkoniyatlarini ko‘rsatish uchun keng sharoit yaratishga etibor qaratmoqda. Xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish borasida 2022 yil 7 martdagi “Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-87-son farmoni [1] tasdiqlandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev farmoni bilan 2019 yilda ta’ sis etilgan “Mo’tabar ayol” ko’krak nishoni jamiyat va davlat hayotida faollik hamda tashabbuskorlik ko‘rsatgan, o‘zining samarali mehnati bilan oilaning shakllanishiga va farovonligi mustahkamlanishiga, onalik hamda bolalik muhofazasiga munosib hissa qo‘shgan opa-singillarimizni taqdirlashda, ularni yangi marralar sari rag‘batlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ma’lumot o‘rnida aytib o‘tish lozimki, 2019 yilda 290 [11] nafar, 2020 yilda 287 nafar, 2021 yilda 279 nafar, 2022 yilda 282 nafar xotin-qizlar “Mo’tabar ayol” ko’krak nishoni bilan taqdirlangan bo‘lsa, 2023 yilda 314 nafar ayollar mazkur mukofotga loyiq ko‘rilgan [12]. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Xalqaro xotin-qizlar kuniga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi nutqida “Agar bundan 6 yil avval oliygohlarda 110 ming nafar xotin-qiz tahsil olgan bo‘lsa, hozirgi vaqtda bu raqam qariyb 5 barobar ko‘payib, 500 ming nafarni tashkil etmoqda. Shu tariqa bugungi kunda oliy ta’lim olayotgan talabalar orasida qizlarimizning ulushi 50 foizga yetgani tariximizda misli ko‘rilmagan natijadir” [13] deb takidladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Xotin-qizlarning jamiyatdagi faoliyatining ijtimoiy-falsafiy, sotsiologik jihatlari yuzasidan N. Jo‘rayeva O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotida xotin-qizlarning o‘rni [4] bo‘yicha tadqiqot ishlarini olib borgan bo‘lsa, pedagog-olimlar J.Turmatov disertatsiyasida “Kasb ta’limi o‘qituvchilarida tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirish metodikasining didaktik ta’minotini takomillashtirish” [8], N.Narziyeva Umumta’lim maktab o‘quvchilarida tayanch kompetensiyalar asosida tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish [5] bo‘yicha ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Iqtidorli qiz - bu ma’lum bir faoliyat turida yorqin, ajoyib yutuqlar bilan ajralib turadigan qiz. Iqtidorning rivojlanish darajasi, sifati, o‘ziga xosligi va tabiati har doim qizlarning faoliyati vositachiligida irsiyat va ijtimoiy muhitning murakkab o‘zaro ta’siri natijasidir. Shuningdek uning shaxsiy faolligi, individual iste’dodining shakllanishi va amalga oshishi asosida yotadigan shaxsning o‘zini o‘zi rivojlantirishning psixologik mexanizmlari alohida ahamiyatga ega.

Iqtidorga ega xotin-qizlarning jamiyatda munosib o‘rin topishida ularning oilasining munosabati va ta’limda ularni qamrab olish muhim ahamiyatga ega. Masalan, talaba qizlarning o‘qish va oila, farzandlarini tarbiyasi borasida oila a’zolarining qo‘llab-quvvatlashiga muxtoj. Ilmni tushungan zamonaviy fikrlaydigan oila a’zolari bo‘lsa yaxshi lekin, “o‘qib nima qilardingiz, o‘qib olim bo‘larmidingiz” deydigan oilalarga kelin bo‘lsa, ta’limni davom ettirishlarida qizlar qiyinchiliklarga uchraydi.

“Ayollar, asosan, pedagogika hamda tibbiyot sohasi bilan cheklanmoqda Qizlarning ko‘pchiligi oila qurish va bilim (kasb) olishdan qay birini tanlar edingiz, degan savolga oila qurish birinchi o‘rinda ekanini aytdi. Ko‘p qizlar turmushga chiqqandan keyin bilim olishni to‘xtatishga to‘g‘ri keladi, degan fikrga qo‘shiladilar. Ikkinchi tomondan, ta‘lumotli va muayyan malakaga ega bo‘lgan yosh ayollar farzand ko‘rish bilan bog‘liq yumushlari ko‘payishi sababli tajriba va malakalarini yo‘qotishlari tufayli bozor sharoitlariga zaif bo‘lib qolmoqda. Tahlil qilganimizda xotin-qizlar sotsial qiyofasidagi o‘zgarishlar zamon talablariga moslashib, bugungi qizlarning oliy ta‘lim muassasalarida tahsil olib, so‘ngra turmushga chiqishi afzalligi o‘z aksini topdi” [3].

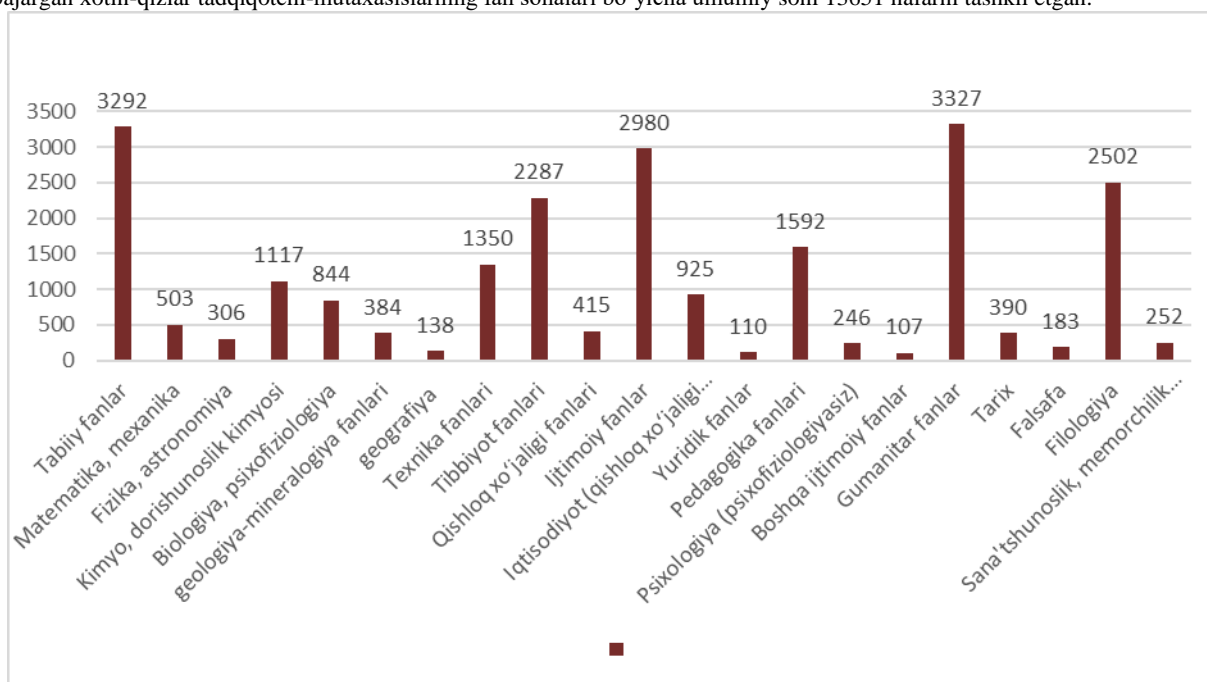
Hayotimizning turli jabhalarida mehnat, oila va ilmiy faoliyat va boshqa turli jarayonlarda xotin-qizlar faol ishtiroki ahamiyatlidir. “Shuning uchun, ayollarni ta‘lim olishi, ta‘lim imtiyozlarini ko‘paytirish, ilm-fan yo‘nalishida tadqiqotlar olib borishi va umumiy qilib aytganda jamiyatda o‘zini” [6] munosib o‘rmini topishi muhim.

Magistr - ma‘lum ixtisoslik bo‘yicha bakalavr darajasidan farqli ravishda yuqori malakali mutaxassis hisoblanib, u ilm-fan sohasida, ishlab chiqarishda, ma‘suliyat bilan faoliyat ko‘rsata oladigan mutaxassis. Joriy yil, “magistraturada o‘qiyotgan 10 mingdan ortiq talaba qizlar uchun 68 milliard so‘mdan ziyod kontrakt pullari davlat tomonidan to‘lab berildi. 65 mingdan ko‘proq talaba xotin-qizlarga 727 milliard so‘mga yaqin foizsiz ta‘lim krediti ajratildi. Ehtiyojmand oilalarda yashayotgan qariyb 2 ming nafar qizlar, shuningdek, mutaxassisligi bo‘yicha besh yillik mehnat stajiga ega bo‘lgan 500 nafardan ortiq xotin-qizlarimiz oliygohlarga alohida kvota asosida o‘qishga qabul qilindi” [13].

Prezidentimiz boshchiligida Yangi O‘zbekiston istiqboli yo‘lida dadil qadamlar qo‘ymoqda. Yangi uyg‘onish davri o‘z navbatida ilm-fan taraqqiyotiga, manaviyatimizning qanchalik yuksalib mustahkamlanib borishiga bog‘liqdir. Yoshlarning ilmiy tadqiqot ishlari jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega bo‘lib, aynan uzluksiz ta‘limda bosqichma – bosqich tarzda shakllanadi va rivojlanib boradi. Uzluksiz ta‘limda tahsil olish jarayonida yoshlar fanlarni o‘zlashtirish bilan birga ilmiy tadqiqotchilik ko‘nikmalari rivojlanib, muayyan ilmiy izlanishlar bilan mashg‘ul bo‘ladi. Masalan, “tadqiqotchilik ko‘nikmalari talabalarning quyidagi sifatleri namoyon bo‘ladi: mutaxassislik bo‘yicha chuqur bilim; tanqidi va tahtilily fikrlash; nostandart, kreativ mulohaza yuritish; sohaga oid muammo va muammoli vaziyatlarni anglash; ilmiy-amaliy muammolarni o‘rganish, kerakli manbalrni qidirish; topilgan manbalarni qayta ishlash; ilmiy tadqiqot olib borishdan maqsadga ega bo‘lish; mas‘uliyat va mehnatsevarlik [2]. “scientific discussion”, “analyse actual problem” va “innovative project” kabi interfaol o‘qitish metodlari va muammoli – izlanishli keyslar bankini qamrab oluvchi elektron ta‘lim resurslarini ishlab chiqish orqali tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirish lozim”. [8]

Tahlil va natijalar. “Tadqiqotchilik ko‘nikmasi bu tadqiqot ishlarini bajarishga oid qobiliyatdir. Tadqiqotchilik ko‘nikmasi o‘quvchi tomonidan alohida bilim ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarning egallanishi emas, balki har bir fan bo‘yicha integrativ bilimlar va harakatning o‘zlashtirilishi hamda mustaqil ravishda ijodiy faoliyat olib borishidir” [5]. Zero, “yangilikka intilish, tadqiqot ishlariga moyillik va ilmiy-nazariy hamda ilmiy-metodik ijodkorlik yoshlarning o‘qish-o‘rganish bilan bog‘liq hayotiy jarayonlarining ajralmas qismi bo‘lishi lozim” [7].

Xususan, statistik ma‘lumotlarga ko‘ra mamlakatimizda 2022 yil ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalarini bajargan xotin-qizlar tadqiqotchi-mutaxassislarining fan sohalari bo‘yicha umumiy soni 13651 nafarni tashkil etgan.

1-rasm. Ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalarini bajargan xotin-qizlar fan sohalari bo‘yicha umumiy ma‘lumot (2022 yil) [9].

2020 – yil 9874 nafar xotin-qizlar ilmiy-tadqiqot va tajriba konstruktorlik faoliyati bilan shug‘ullangan bo‘lsa, ularning soni 2022 yil esa 12519 nafarga tashkil etgan. Gumanitar fanlar – 3327, tabiiy fanlar – 3292, ijtimoiy fanlar – 2980 eng ko‘p uchta sohada nafar xotin-qizlar, yuridik fanlar – 110, geografiya – 138, falsafa – 183 eng ko‘p uchta sohada nafar xotin-qizlar ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalarini bajarganlar.

Xulosa va takliflar. Yosh olimlarga barcha fan sohalari bo‘yicha intellektual salohiyatlarini namoyish etishlarida oliy malakali ilmiy va ilmiy pedagog kadrlarni maqsadli tayyorlovchi oliy o‘quv yurtidan keyingi ta‘lim tizimi katta ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda Respublikada mavjud oliy o‘quv yurtidan keyingi ta‘lim institutlari tadqiqochilar ilmiy salohiyatini

yuksaltirish, ta'lim samaradorigini oshirish hamda ilmiy va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash xizmat qilmoqda. Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda ilm-fan bilan shug'ullanuvchi xotin-qizlarni ilmiy-innovatsion faoliyatini qo'llab-quvvatlash, imkoniyatlarni kengaytirish, intellektual salohiyatga ega mutahassis kadrlar tayyorlash masalalari davlat siyosati darajasiga ko'tarildi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 7 martdagi "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-87-son Farmoni. <https://lex.uz/>
2. Allayarova S. N. Talabalarni ilmiy tadqiqot faoliyatiga yo'naltirishning dolzarb masalalari //Sovremennoye obrazovaniye (Uzbekistan). – 2021. – №.5 (102). – S. 17-25.
3. G'afforova M.Q. O'zbekiston xotin-qizlarining sotsiomadmiy qiyofasidagi o'zgarishlar tendensiyasi. Sots.fanlari doktori. Diss.avtoref.- Toshkent: 2021. – B.65/26
4. Jo'rayeva N. O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotida xotin-qizlarning o'rni. Tarix fan. D-ri...diss.avtoref. – Toshkent: 2004.;
5. Narziyeva N.N Umumta'lim maktab o'quvchilarida tayanch komperensiyalar asosida tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish. Ped.fanlari bo'yicha falsafa doktori. diss... - Toshkent: 2019. - B. 174/19
6. Numanova M. Yangi o'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish yo'nalishlari //Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2023. – T. 1. – №. 3. – S. 244-250.
7. Raximov A. K. Talabalarni ilmiy tadqiqot ishlariga yo'naltirish zamon talabi //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2. – №. CSPI conference 1. – S. 210-214.
8. Turmatov J.R Kasb ta'limi o'qituvchilarida tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirish metodikasining didaktik ta'minotini takomillashtirish. Ped.fanlari bo'yicha falsafa doktori. diss... - Toshkent: 2019. - B. 203/8.
9. [rhttps://stat.uz](https://stat.uz)
10. <https://lex.uz>
11. <https://xs.uz/uzkr/post/motabar-ayol-kokrak-nishoni-oz-sohibalariga-topshirildi>
12. https://uza.uz/uz/posts/motabar-ayol-kokrak-nishoni-topshirildi_460217
13. <https://president.uz/uz/lists/view/6013>